

MURK NIJDAM CREËERT OP ZIJN MELKVEEHOUDERIJ EEN 'PRETPARK' VOOR VOGELS EN BEZOEKERS

'Gruttoland' is het summum van gruttobescherming

Beeld: Arnold van Kreveld

Zittend aan de keukentafel van gruttoeboer Murk Nijdam zet ik m'n vooraf bedachte enthousiasmerende, inspirerende verhaal in de ijskast. Om in keukentermen te blijven: er liggen ingrediënten voor een belangrijker verhaal. Een verhaal over parallelle realiteiten, over botsingen van verschillende werelden. Dat verhaal is meer complex, weerbarstiger ook, maar moet verteld worden.

Terug naar de aanleiding voor dit artikel, het prachtige initiatief Gruttoland van Murk Nijdam en de Bond Friese Vogelwachten. Het onderwerp is urgent, want weide- en akkervogels denderen achteruit. Onze nationale vogel, de grutto, nam af van 120.000 broedparen een halve eeuw geleden tot zo'n 20.000 nu, waarvan ruim 8000 in Friesland. Andere soorten, zoals kemphaan, patrijs en veldleeuwrik doen het zelfs nog slechter.

Er zijn meerdere oorzaken. Allereerst de intensivering van de landbouw met lage waterpeilen en vroege maaidata. Verder spelen landbouwgif, klimaatverandering en de toegenomen predatie door vossen en marterachtigen een rol. Boerenlandvogels komen vooral buiten beschermde natuurgebieden voor, ze worden niet voor niets weidevogels of boerenlandvogels genoemd. Dat geeft extra uitdagingen bij de bescherming.

Onderweg naar Murk rij je door eentonige weilanden. Met vogels als wilde eend, meerkoet, zwarte kraai

en knobbelzwaan, de soorten die je tegenkomt in ieder stadsparkje. Bloemen en weidevogels ontbreken. Op het moment dat je bij Murk het erf oprijdt, verandert alles. Alles leeft. Een zee aan felgekleurde bloemen en een storm aan geluid. Roepende grutto's, tureluurs en scholeksters, jodelende Kieviten en jubelende veldleeuwriken. De drukte geeft paradoxaal genoeg een enorme rust, een gevoel van verbondenheid, ontzag en nietigheid.

Gruttoland

We weten wat grutto's en andere weidevogels nodig hebben. Ze houden niet van monoculturen van "turbogras". Bloemrijke weilanden hebben ze nodig, miegelend van de insecten en ander jong weidevogel-voer. Met de mogelijkheid om je als jeugdige donsballetje voor roofdieren te verstoppen onder de brede bladeren van een zuring. Verder hebben ze baat bij plasdras en hoge waterstanden zodat wormen bereikbaar zijn. En er mag niet te vroeg worden gemaaid, want een maaimachine snijdt net zo makkelijk door gras als door ver-

stopte jonge vogeltjes. Droge stalmest in plaats van drijfmest helpt, want wormen zijn er dol op en daarmee voeden volwassen grutto's zich dan weer.

Gruttoland is het summum van gruttobescherming. Het is een melkveehouderij, maar Murk Nijdam denkt daar anders over. 'Ik ben een gruttoeboer. Mijn bedrijfsvoering is gericht op weidevogels. Ik begon als pachter, werd vervolgens eigenaar en ben nu, dankzij Gruttoland, weer pachter.' Murk loopt tegen de pensioengerechtigde leeftijd en heeft geen opvolging. Hij wil behouden wat hij heeft opgebouwd. Daarom nam hij contact op met Bond Friese Vogelwachten die - lang verhaal veel te kort - de stichting Agrarisch Natuurfonds Fryslân oprichtte en 2 hectare plasdras en 35 hectare weidevogelgebied van Murk overnam. Met daarbij de verplichting het weidevogelvriendelijke beheer honderd jaar voort te zetten.

Gruttoland, het klinkt als een pretpark en dat is het ook. Voor vogels en voor

Vogelvlucht over Gruttoland.
Beeld: Teade de Boer

Observeren van de grutto's in de schuilhut. Beeld: Henk Bootsma

Gruttoboer Murk Nijdam. Beeld: Arnold van Kreveld

bezoekers. Ik kom al jaren bij Murk, om vanuit een fotohut weidevogels, bergeenden, kluten en visdiefjes te fotograferen. Vroeger nam ik als dank een fles Juttertje mee. Murk wilde geen geld. Tegenwoordig boek je een fotohut via een professionele website. Ook worden er betaalde excursies verzorgd. Op de website is alle informatie te vinden. De huttenverhuur en excursies zorgen voor extra inkomsten, extra draagvlak voor de bescherming van boerenlandvogels en ze dragen bij aan het overeind houden van dit unieke gebied.

Boerenlandvogelboeren

Murk is niet alleen. Ook Ygram Ykema, Henk Pelleboer, Adrian en Angely Langereis, Bert en Thea van Meeteren en vele anderen zijn verknocht aan de vogels op hun bedrijf. Op de website van Vogelbescherming zijn hun verhalen te vinden. De passie spat er van af. Murk, Ygram en al die anderen hebben met enorme inzet en koppigheid paradijsjes opgebouwd. Ze willen niet dat die paradijsjes na hun pensioen verdwijnen. Er wordt daarom gezocht naar manieren

'Er gebeuren veel leuke dingen, maar de schaal is te klein. De overheid moet sneller opschalen'

om ze te behouden. Manieren is een ander woord voor geld, want de extensieve aanpak levert minder op. Het is hard werken, roeien tegen de stroom in. Wellicht is de stroom echter - heel langzaam nog - aan het keren. Er is een heus Aanvalsplan Grutto dat zich richt op kansgebieden van voldoende schaal, een relatief hoogwaterpeil, aangepast agrarisch beheer, actief predatorenbeheer en verdienmodellen die boeren en natuur continuïteit bieden. Overheden hebben miljoenen beschikbaar gesteld.

Kees de Pater van Vogelbescherming is gematigd optimistisch. Hij werkt op het hele spectrum, van het behoud van het weidevogelparadijs van Ygram Ykema via zijn betrokkenheid bij het Rijke Weidevogelfonds tot aan Aanvalsplan Grutto. 'Er gebeuren heel veel leuke dingen, maar de schaal is te klein. De overheid moet veel sneller opschalen. Veel ambtenaren willen echt wel, maar ze hebben te maken met interne tegenwerking en praktische obstakels. De echte voortgang is nog steeds afhankelijk van bevolgen individuen. Van lokale particuliere initiatieven met een gemeenschap die ergens de schouders onder zet. Van organisaties zoals stichting Grondbeheer en Land van Ons, van het Rijke Weidevogelfonds. In de praktijk tonen zij aan dat het anders kan en dat mensen anders willen. Die onderstroom verdient alle steun.'

Dat het in de landbouw anders moet, leeft breed, ook bij boeren. Boeren

zijn, mede onder druk van het EU-landbouwbeleid, richting schaalvergroting geduwd. Het gevolg is een sterke afname van het aantal boerenbedrijven (het moet allemaal groter), lokaal verminderde bodemvruchtbaarheid, vervuiling van grond- en oppervlaktewater als gevolg van bestrijdingsmiddelen en mest. De landbouwtransitie staat inmiddels bovenaan de politieke agenda. Er is een Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) met een budget van tientallen miljarden. Het NPLG kent doelen op het gebied van natuur, water en klimaat. Er zijn allerlei beleidsstukken, zoals een startnotitie, een ontwikkeldocument, een handreiking en er zijn spelregels. Op 1 juli moeten de provincies de eerste versies van hun PPLG's (juist, de provinciale PLG's) klaar hebben. Aan jargon en plannen dus geen gebrek, maar gaat het ook werken, sluiten de regels aan op de vraag?

De botsing

Tjeerd Nijdam, Murks vader, was jager, visser en hij zocht kievitseieren. Hij was verbonden met zijn land en bracht dat over op zijn zoon. Het vastberaden karakter en het uitstekende waarnemingsvermogen van Murk zaten er al vroeg in. Toen hij 9 en 10 jaar was vond hij het eerste kievitsei van Jeugdvogelwacht Wommels. 'Boeren die kievitseieren zochten, hielden rekening met de weidevogels op hun land. Dat zag je terug in de aantallen.' Als Murk praat over weidevogels komt

hij tot leven. Hij weet het antwoord op vragen die je zelf nog niet eens had bedacht en kan geweldig vertellen. 'Scholeksters hebben last van klimaatverandering. Het is de enige weidevogel waarbij de ouders de jongen voeren. Daarvoor moeten de ouders met hun lange snavel de bodem in kunnen. Als we hier een nat voorjaar hebben gehad, gevolgd door een lange, droge periode, wordt de grond knalhard en vinden de ouders niet genoeg voedsel voor hun jongen. Bovendien zijn de ouders niet fit genoeg om rovers op afstand te houden.' Murk is, net als zijn vader Tjeerd dat was, verbonden met zijn grond, zijn boerderij en zijn dieren. Weidevogels horen bij die dieren. Ze zijn onderdeel van zijn wereld, zijn identiteit, van de seizoenen, van zijn levensgeluk. Niemand hoeft hem te vertellen dat hij een verantwoordelijkheid heeft. Die voelt hij iedere dag.

Gevraagd naar wat provincies zouden moeten doen om weidevogelboeren te helpen, zucht Murk: 'Ik weet nog steeds niet of ik de komende zes jaar weer subsidie krijg en wat precies de voorwaarden zijn. Je hebt geen zekerheid en daar kan je geen bedrijf op inrichten. Voor gewone boeren die overwegen weidevogels te helpen, is dat enorm ontmoedigend. Van collega's die al wel wat doen, hoor ik vaak: goh, dat valt niet tegen, de subsidie is toch weer bijgeschreven. Het vertrouwen in de overheid is verdwenen.'

De afstand tot de overheid is groot geworden. Er zitten managementlagen tussen. 'Vroeger kwam de ambtenaar van de provincie langs. We hadden een gesprek aan deze keukentafel. Er was een persoonlijke band. Nu is het eerste aanspreekpunt van een weidevogelboer de mozaïekregisseur van de ANV (Agrarische Natuurvereniging, red.). Verschillende ANV's vormen samen een collectief en die heeft een gebiedscoördinator. Daarna pas is er contact met de provincie.'

Over het Wetterskip (het Friese waterschap) is Murk wel te spreken: 'Ze werken veel beter mee dan jaren geleden, er is echt iets veranderd. Het probleem is echter dat handhavers van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit

er soms op uit lijken om boeren te beboeten. Als het waterpeil net iets afwijkt, heb je al een boete. Er wordt niet gekeken naar wat je allemaal doet voor weidevogels, ze zien het totaalplaatje niet, maar kijken alleen naar in regels vastgelegde criteria. Dat is ongelooflijk frustrerend.'

Ook de gemeente is geen steunpilaar. 'Die heeft zonder mijn medeweten de bestemming van 10 hectare van mijn weilanden verandert van agrarisch naar natuur. Ik kwam hier in 2017/2018 toevallig achter en heb bezwaar ingediend. Na heel veel gedoe beloofde de gemeente uiteindelijk de wijziging in het volgende bestemmingsplan terug te zullen draaien. Maar ja, toen kwam er een gemeentelijke herindeling en was men de toezegging vergeten. Dus kon ik weer overnieuw beginnen. Het is nu 2023 en het is nog niet geregeld.'

Hoe verder?

Ik leg het Kees de Pater voor; startnotities, ontwikkeldocumenten, handreiking, spelregels, mozaïekregisseurs en gebiedscoördinatoren. Overijverige handhavers en een klungelende gemeente. Hij knikt. 'Ik herken wat je bedoelt, die botsing tussen een technocratische en bovendien onvoorspelbare benadering vanuit de overheid en de realiteit van de weidevogelboer. Er zijn concrete stappen die snel kunnen worden gezet. Verlaag de waterschapsbelasting voor weidevogelboeren, dat is ook gebeurt voor natuurbeheerders. Geef boeren langjarige zekerheid, dus geen

'Er wordt gekeken naar in regels vastgelegde criteria. Dat is ongelooflijk frustrerend'

zesjarige subsidieperiodes waarvan vervolgens de voorwaarden worden aangepast. Daar is geen bedrijfsvoering op te bouwen. Dit soort stappen kan nu worden gezet. Er zijn geen fundamentele obstakels.'

Dat klinkt als goede punten. Kees denkt even na en vult zijn betoog aan: 'En de echte koplopers zoals Murk moeten worden omarmd. Dus niet vertegenwoordigers van LTO of zelfs van agrarische natuurcollectieven, maar de koplopers zelf. De mensen in het veld. Ze moeten het beleid mede mogen bepalen. En dan doel ik niet op zo'n formeel participatietraject. Koplopers moeten mogen meebeslissen, zeggenschap hebben. Hun inzet en kennis is keihard nodig.'

Terugrijdend vanaf Gruttoland is er veel om over na te denken. Er is een berg aan goede wil, een nog hogere berg aan beleidsstukken en een groot gevoel van urgentie. Tegelijkertijd wordt kennis en ervaring onvoldoende benut. Het risico is dus levensgroot dat de plannen vanuit Den Haag en provincies niet goed aansluiten op de dagelijkse praktijk van de mensen die geacht worden ze uit te voeren. De suggestie van Kees, zeggenschap voor de echte koplopers, klinkt nodig. Zouden de overheden dat aandurven?

Over 'Gruttoland, erfgoed van Murk Nijdam'

Op 1 april verscheen het boek *Gruttoland, erfgoed van Murk Nijdam* van de hand van Hans Peeters. Een hardcoverboek van 168 pagina's, vol met foto's, historie en vogelwetenswaardigheden. Verkrijgbaar bij de boekhandel en te bestellen via agrarischnatuurfondsfrs.nl. Via deze website kan men zich ook inschrijven voor de nieuwsbrief met berichten over Gruttoland en enkele nieuwe projecten.

